

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри германського, загального
і порівняльного мовознавства

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

КУШНЕРИКА ВОЛОДИМИРА ІВАНОВИЧА

про дисертацію Стефанової Наталії Олександрівни

“Етносеміометрична параметризація аксіоконцептосфер
у британській та українській лінгвокультурах”,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філологічних наук зі спеціальностей

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство,

10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика

(Київ, 2020. 564 с.)

Сучасна лінгвоаксіологія, зумовлена когнітивно-синергетичним антропоцентризмом, демонструє тенденцію до наукової гіперактивності у вивченні “ціннісно-мовної діяльності представників різних соціумів” (Є. А. Карпіловська) і, передовсім, шляхом аналізу широкого спектру способів і засобів її діагностики. Логічно вписуючись у когнітивно-дискурсивну лінгвістичну парадигму, етноаксіологічний вектор змістив акценти наукових досліджень: від абстрактного осмислення організації “структур свідомості” людини до конкретного відображення в них етапів формування ціннісних картин світу на різних еволюційних стадіях його мовної об’єктивації. У такий спосіб, розширюючи горизонти когнітивістики, сучасна лінгвоаксіологія не абсолютизує мову, а витлумачує її як інструмент, який дає змогу достеменно відтворити етнічні константи й ціннісні домінанти європейських народів у різні історико-хронологійні періоди становлення цивілізаційного буття загалом.

При цьому зазначу, що транскультурні глобалізаційні процеси ставлять перед лінгвістами завдання з пошуку витоків ціннісних світоглядних засад формування національних мов, механізмів захисту їхньої самобутності і, зрештою, мотивації для свідомого збереження теперішніми й прийдешніми поколіннями.

Складність таких досліджень пояснюється як плинністю зовнішнього середовища, так і динамікою когнітивних процесів, що формують ціннісні структури знань про навколишню дійсність, які безпосередньо закріплюються в семантиці мовних одиниць. Саме такі студії є на часі, адже сучасний світ потребує зменшення напруги, попередження осередків конфліктності шляхом дотримання норм і порядків, традицій і міжнародних правил співіснування етносів, що лежать в основі не лише європейських, а й загальнопланетарних ціннісних констант, які формувалися не одне тисячоліття й утримували світовий порядок.

З огляду на таку постановку окреслених проблем рецензована докторська дисертація Н. О. Стефанової становить серйозний теоретичний і практичний внесок до їхнього успішного вирішення і подальшого дослідження крізь призму нових концепцій когнітивної лінгвокомпаративістики, мотиваційної типології, психо- і соціолінгвістики, експериментальної семіометрії мовних явищ та їхнього прогнозування.

Актуальності роботі додає й усвідомлення дисертанткою того, що вивчення систем цінностей та їх мовної об'єктивації, що мають матричний формат взаємопов'язаних когнітивних контекстів, на тлі яких відбувалося становлення первинних філософських загальнолюдських ціннісних категорій "Істина", "Добро", "Краса", "Користь", є закономірним етапом у когнітивно зорієнтованій лінгвоаксіології, результати якого сприятимуть розкриттю механізмів відображення кореляції мовних форм та їх ментальних репрезентацій як у кожній окремій культурі, так й у калейдоскопічній проєкції з іншими культурами (стор. 27 дис.).

А тому одразу звертає увагу і заслуговує на схвалення сформульована мета обговорюваного докторського дослідження (стор. 29 дис.) й ті завдання, які демонструють послідовний перебіг їхнього розв'язання і працюють на її реалізацію, по-перше, шляхом етносеміометричної діагностики ціннісних картин світу британців і українців, починаючи від індоєвропейської протокультури, яка становить ядро кожної аксіоконцептосфери, тобто її константи, через семіоаналіз національно-ціннісних домінант, зафіксованих у

давніх і сучасних лексикографічних і термінологічних значеннях; а по-друге, через експериментальну процедуру вимірювання асоціативних значень імен ціннісних концептів TRUTH / ІСТИНА, GOOD / ДОБРО, BEAUTY / КРАСА, BENEFIT / КОРИСТЬ (бінарно-антонімічних, синонімічних, автостереотипних), відображених у свідомості британців й українців, на тлі доменів “Інтерес”, “Значення Інтересу”, “Результат Інтересу” в кореляції з основними класифікаційними видами цінностей.

Особливо варто відзначити перспективну спробу Н. О. Стефанової обчислити результати проведення експерименту за допомогою комп'ютерного програмного забезпечення, створеного О. Ф. Загородньою в інформаційно-аналітичному сервісі СТИМУЛУС і спеціально призначеного для автоматизованого опрацювання великих масивів даних вільних асоціативних експериментів (стор. 167-187, стор. 349-472 дис.).

Розроблення такої процедури автоматизованого опрацювання результатів експерименту має особливе значення не лише для нового етапу розвитку психолінгвістики, а й сприяє більш об'єктивній науковій інтерпретації отриманих результатів експериментальних досліджень. Хоча, знайомлячись у четвертому розділі дисертації з аналізом автоматично опрацьованих результатів експерименту, зокрема з комп'ютерним обчисленням ІЯ кожної наданої реципієнтом реакції, цей показник авторкою просто називається в перебігу характеристик тієї чи тієї відповіді учасника експерименту. Мені здається, слід було визначити ще й ступінь семантичної близькості реакцій (за допомогою методу семантичного шкалування (стор. 169 дис.), розробленого свого часу В. В. Левицьким) на тлі їх ІЯ.

Але це мої попередні міркування, які аж ніяк не піддають сумніву обґрунтованість і вірогідність здобутих наукових результатів, бо вони підсилюються фактичним матеріалом дисертації, який складають отримані від британців й українців реакції в загальній кількості 1296 від перших і 1811 – від других: 428 асоціатів на стимули “Інтерес”, “Значення”, “Результат”, що надали британці, й 666 реакцій, наданих опитаними українцями; 868 антонімічних, антиконцептуальних й синонімічних асоціатів

на стимули TRUTH / ІСТИНА, GOOD / ДОБРО, BEAUTY / КРАСА, BENEFIT / КОРИСТЬ, які надали британці, й 1145 реакцій, – отриманих від українців.

Крім того, дисертантка продемонструвала етимологічну грамотність у роботі з етимологічними джерелами, зокрема свої енциклопедичні знання й суто лінгвістичні, з-поміж яких її методичні вміння розрізняти генетичний матеріал етимологічних версій словникових статей з реєстровими словами, що є іменами, синонімами та дериватами 4-х базових аксіоконцептів TRUTH / ІСТИНА, GOOD / ДОБРО, BEAUTY / КРАСА, BENEFIT / КОРИСТЬ, і реконструйовані їх форми, безпосередньо етимони двох рівнів, які виведені на основі словотвірних та інших семантичних дериватів у кожній із зіставляваних мов. Тут наголошую, особливо заслуговують на схвалення уміння п. Стефанової Н. О. зіставляти реконструкції з етимологічних джерел германських і слов'янських мов, укладачі яких – етимологи належать до різних наукових шкіл і час від часу, на перший погляд, пропонують подеколи зовсім полярні гіпотези щодо гіпотетичних етимонів. Показово, що в роботі перевага надається версіям українських етимологів, які працювали у сфері етимологічного лексикографування германських мов і вдало поєднували досвід германської і слов'янської традицій. Звісно, що йдеться про словники В. В. Левицького (як електронні, так і друковані), наукову школу якого я маю честь представляти. Хотілося б у зв'язку з цим відзначити ще один позитивний методичний крок дисертантки – це її вміння робити власні припущення щодо дискусійних етимологій, адже вони виробляються у перебігу складної і напруженої дослідницької праці.

Переходячи до експертної оцінки наукової новизни здобутих результатів докторської дисертації Н. О. Стефанової, хочу звернути увагу наукової громадськості, передовсім, на такі.

По-перше, уведення в науковий обіг лінгвоаксіології, когнітивної мотивології й зіставно-параметричної типології терміна “етносеміометрична параметризація” як найбільш оптимальної дескрипції для пояснення етапів і

схем конструювання мотиваційного континууму калейдоскопічної матриці ціннісних смислів буття британців й українців. Принагідно, хотілося б запитати Наталію Олександрівну, якою мірою уведений новий термін корелює з уже наявним зіставно-параметричним методом Й. А. Стерніна і М. А. Стерніної, про який ідеться докладно в другому розділі дисертації (стор. 170 дис.)? Можливо, новий термін є дескрипцією більш теоретичною, аніж методологічною. Сподіваюся, що під час захисту здобувачка надасть власні міркування щодо поставленого запитання.

По-друге, представлення нового витлумачення аксіоконцептосфери не лише як “упорядкованої сукупності концептів” (З. Д. Попова, Й. А. Стернін та ін.) (стор. 84 дис.), а значно аргументованішого, й зокрема, такими авторськими положеннями, згідно з якими це утворення є основним об’єктом вивчення в теорії етносеміотричної параметризації, науковий конструкт якого становить собою когнітивно-мотиваційний континуум, організований за аналогією з інформаційними системами; за аналогією з теорією концептуальної інтеграції ментальних просторів; за аналогією з теорією категоризації знань про цінності.

По-третє, обґрунтування трьох базових параметрів: “INTEREST / ІНТЕРЕС, MEANING / ЗНАЧИМІСТЬ і RESULT / РЕЗУЛЬТАТ”, за якими в дисертації семіотризовано домінування цінностей і які, за твердженням дисертантки, є ключовими мотивами в житті людей і водночас смислоутворюваними доменами аксіоконцептосфери, де перший параметр зумовлений біологічними, соціальними й індивідуальними потребами людини, другий – їхнім значенням для людини в порядку першочерговості, третій – сприятливістю/несприятливістю для соціуму й людини. Категоріально-ціннісні домени – це сфера формо- і смислотворення аксіоконцептів, між якими наявні багатовимірні складні холістично-синергетичні відношення на зразок моделі калейдоскопічної матриці.

По-четверте, представлення авторського висновку, вкрай важливого сьогодні для розуміння домінант ціннісної картини світу українського етносу

нової епохи, про те, що одна з серйозних змін ціннісної свідомості українців, виявлена у результаті проведення експерименту, – це перехід від споглядального (східнослов'янського) типу культури до активно-діяльнісного (західноєвропейського) типу, ключовою ознакою якого є акцент на індивідуальних досягненнях особистості, на ЗНАЧИМОСТІ ролі окремого індивідуума в трансформації світоглядних національно-культурних парадигм. Індикаторами цих змін є асоціативні значення наданих реакцій українців на стимули “ІНТЕРЕС”, “ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРЕСУ” і “РЕЗУЛЬТАТ” в їх проєкції здебільшого на соціальні й індивідуальні потреби українців у кореляції з аксіоконцептами ІСТИНА і ДОБРО.

Цей попередній висновок демонструє позитивні тенденції щодо морально-етичної еволюції ціннісної свідомості сучасних українців.

Уважаю, що окреслені мною основні наукові результати (на тлі інших, не менш валідних, для виконаного дослідження докторського рівня) мають суттєву практичну цінність через можливість екстраполяції запропонованої у роботі емпірично-експериментальної моделі етносеміометричної параметризації мотиваційного континууму аксіоконцептосфер британців і українців для інтерпретації ціннісних картин світу інших народів, а також для використання фактичного матеріалу при укладанні англо-українського словника лінгвоаксіологічних термінів, для доповнення етимологічних версій словників германських і слов'янських мов новими, більш сучасними і переконливими гіпотезами.

Загальна оцінна характеристика дисертації має бути доповнена й експертними відомостями про структуру дисертації, що складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (448 позицій, з яких 78 – іноземними мовами), списку лексикографічних джерел (64 позиції) та 5-х додатків (які мають наукове важливе значення, не менше, ніж основні висновки дисертаційної праці). Загальний обсяг роботи – 564 сторінки, обсяг основного тексту дисертації – 475 сторінок.

У першому розділі дисертації “Етносеміотричні засади вивчення процесу параметризації мотиваційного континууму аксіоконцептосфер у різних лінгвокультурах” Наталія Олександрівна, спираючись на праці сучасних філософів, які виділяють три основні періоди у становленні науки про цінності: 1) *передкласичний*, 2) *класичний*, 3) *посткласичний* (стор. 48-49 дис.), послідовно підходить до визначення поняття “аксіосфера” в його співвідношенні з ключовим терміном дисертації, яким є “аксіоконцептосфера”, обґрунтовуючи необхідність формулювання нового визначення останньої як “мотиваційного континууму цінностей” (за Ш. Шварцем), і який організований на основі холістично-синергетичної конфігурації/комбінації аксіоконцептів, де закодовані етнічні константи й національні домінанти представників певної лінгвокультури.

Розглядаючи різні думки філософів щодо розуміння ціннісних домінант культури, дослідниця солідаризується з твердженням М. С. Кагана в тому, що “східні й західні культури мають у своїй духовній основі різні ціннісні домінанти: Схід зберігає систему цінностей традиційного типу культури з її міфологічною генетикою, а Захід утверджує свободу особистості як найголовнішу цінність, яка генерувала ідею політичної свободи, принципи свободи творчості як головної художньої цінності й індивідуального смаку як головної естетичної цінності” (стор. 68 дис.). Але, на мою суб’єктивну думку, без діагностики ціннісного світогляду сучасних мешканців Сходу, особливо молоді, скажімо студентів, що здобувають освіту на Заході, навряд чи цей висновок буде таким однозначним. Це, в принципі, обстоює і сама авторка дисертації, коли заявляє, що домінанти можна виміряти переважно експериментальними інструментами, а не суто науковими припущеннями і спостереженнями. Ця її теза є центральною в другому розділі дисертації “Методологія здійснення етносеміотричної параметризації мотиваційного континууму аксіоконцептосфер в англійській та українській мовах”.

Цілком новим кроком авторки дисертації є трансфер димензійального методу В. Франкла як одного з інструментів для тріортогонального виміру цінностей (стор 140 дис.). Для обґрунтування необхідності залучення онтоаналізу вченого для діагностики цінностей британців і українців дослідниця наводить його переконливі аргументи, зокрема ті, що цей метод передбачає “ноетичне вимірювання людини (людської суті) як єдності трьох ортогональних вимірів: соматичного (здоров’я), психічного (задоволення) і ноетичного (смислу), адже основною життєдайною силою людини є прагнення до останнього, пошук якого ґрунтується на трьох категоріях цінностей: ІСТИНИ (творення), ДОБРА / краси (почуттів як хвилювань, різноманітних переживань) та КОРИСТІ (особистісних життєвих настанов)” (стор. 141 дис.).

Розробляючи власну методологію, авторка намагається пояснювати кожен дослідницький крок науковими переконаннями і, насамперед, ту її принципову позицію, яка стосується залучення експериментальних процедур для діагностики ціннісних доміант британців і українців. Працюючи зі значеннями імен ціннісних концептів, Наталія Олександрівна розрізняє два підходи до їх аналізу: “суто мовний – для виявлення значення, представленого у словниках, і психолінгвістичний – експериментальний – для його реконструкції як елемента структури свідомості носія мови та мовної картини світу загалом” (стор. 160-161 дис.).

Звісно, що така експланаторна позиція дослідниці сприяла розробці ефективної комплексної методики етносеміотричної параметризації мотиваційного континууму аксіоконцептосфер британців і українців, яка поєднує методи різних наукових дисциплін (і, переважно, не суто лінгвістичних).

Дисертантка запропонувала нову процедуру етносеміотричної параметризації цінностей, що виконувалася у три стадії:

1) перша методична стадія пов’язана із застосуванням методів когнітивної лінгвокомпаративістики, зокрема *методу діахронійного*

коментаря етимологічних версій первісних значень імен ціннісних концептів в англійських та українських етимологічних джерелах (із залученням словників індоєвропейської етимології), який надав змогу проаналізувати їх відновлений прамовний семантичний стан на основі реконструйованих у словниках етимонів (форм) і архетипів (образів – змісту) та виявити вже на цьому глибинно-діахронічному, а подеколи панхронічному рівні первинні ціннісні смисли – етимологічне ціннісне ядро кожного концепту;

2) друга методична стадія – передбачала зіставно-типологічну інтерпретацію складних когнітивно-матричних відношень між словниковими (тлумачними і термінологічними) значеннями імен ціннісних концептів TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ на тлі когнітивних доменів Інтерес, Значимість і Результат з їх складними мережами;

3) третя стадія – експериментальна, основне завдання якої – не суто проведення експерименту та представлення його результатів, а інтерпретація семантичної (первісної і сучасної) та психолінгвістичної (асоціативної) структур значень імен ціннісних концептів та їхніх синонімів із метою семіометричної діагностики ступеня збереження ціннісних констант й актуалізованих у мовній свідомості сучасних британців і українців національно-ціннісних домінант.

Усе ці методологічні стадії з отриманими проміжними і кінцевими результатами унаочнено у двох наукових моделях: “Мотиваційний континуум аксіоконцептосфери британців”, “Мотиваційний континуум аксіоконцептосфери українців” (стор. 118, 119 дис.).

У третьому розділі “Етносеміометрія мотиваційного континууму аксіоконцептосфер британців і українців у діахронії та синхронії” авторка за матеріалами численних етимологічних джерел реконструює ядерні індоєвропейські, прагерманські й праслов’янські першозначення імен концептів TRUTH / ІСТИНА, GOOD / ДОБРО, BEAUTY / КРАСА, BENEFIT / КОРИСТЬ з їх фонеморфологічними і семантичними переходами у

давньоанглійські й староукраїнські рефлекси, унаочнює ці зв'язки в таблицях (табл. 3.1 – 3.8 дис.), і на базі ретельного науково-аргументованого коментаря робить несуперечливі висновки про ціннісні константи обох народів, які продовжують бути запорукою стійкості їхнього цивілізаційного буття.

Водночас національні доміанти британського й українського народів формувалися уже в добу самостійного розвитку цих етносів і відображалися у значеннях імен ціннісних концептів від давнього стану кожної з мов – до сучасного, де переходи відповідних фонеморфологічних і семантичних континуантів спостерігаються у трьох напрямках: 1) абстракції, 2) конкретизації-специфікації, 3) термінологізації, зберігаючи ядерні етнічні константи й водночас випромінюючи нові, уже національно-культурні, смислові доміанти.

Нові висновки, пов'язані з дискусією навколо компонентів структури концепту як ментального утворення, за результатами аналізу етимологічних, тлумачних, термінологічних та інших джерел робить Наталія Олександрівна і стверджує, що ядро або центр цього утворення становить однозначно не поняттєвий компонент (як постулюють у всіх працях і дослідженнях з лінгвоконцептології), адже він формувався у свідомості носіїв кожної мови значно пізніше, аніж ціннісний, що є статичною ціннісною цивілізаційною константою. Він є національною динамічною стратою, яка відображає коливання і навіть зміни ціннісних орієнтирів соціумів у найбільш доленосні часи їх культурно-історичного розвитку. Звісно, що можна на цю тему жваво дискутувати, і я залишаю це для наукового обговорення під час захисту дисертації і для перспектив подальших досліджень.

У четвертому розділі “Асоціативна етносеміометрія мотиваційного континууму аксіоконцептосфер британців і українців” представлено комплексний аналіз результатів проведеного з британцями й українцями вільного асоціативного експерименту з елементами лінгвістичного інтерв'ювання, які було опрацьовано за допомогою комп'ютерної

інформаційно-аналітичної системи СТИМУЛУС, про що вище уже було згадано.

Новизна, якою відрізняється не лише методика проведення експерименту, а, перш за все, сама анкета, представлена двома мовами в додатках 3 і 4 (стор. 555 – 563 дис.) і яка містить не власне стимули для отримання асоціативних реакцій, а й запитання для респондентів із варіантами вибору відповідей, є беззаперечною.

Анкета складається з 17 завдань двома мовами, і, відповідно, аналіз виконаного завдання респондентами Наталія Олександрівна ретельно науково опрацьовує, зокрема будує асоціативні поля наданих реакцій на стимули “Інтерес”, “Значення Інтересу”, “Результат Інтересу”, а також моделі порядку значимості аксіоконцептів TRUTH / ІСТИНА, GOOD / ДОБРО, BEAUTY / КРАСА, BENEFIT / КОРИСТЬ для британців й українців, які свідчать про те, що домінантами першого порядку для британців є концепт GOOD (66) і концепт TRUTH (24), тимчасом для українців є всі чотири концепти, але домінують також концепт ІСТИНА (35) і ДОБРО (33).

Новими і такими, що потребують подальшого вивчення є спостереження дисертантки за результатами відповідей респондентів, наданими на запитання №11 в анкеті: Які з десятих мотиваційно пов’язаних основних категорій цінностей (ВЛАДА, БЕЗПЕКА, ГЕДОНІЗМ, ТРАДИЦІЯ тощо) належать до однієї/одного з трьох універсальних потреб/інтересів людини: біологічних/вітальних, соціальних чи індивідуальних. Якщо, на Вашу думку, мають місце дві чи всі три категорії, позначте декілька.

Дослідниця підводить підсумок, що “з-поміж наданих реакцій чітко простежується тенденція до уявлень опитаних (як британців, так й українців) про те, що всі 10 категорій для них є ціннісними в тому разі, якщо вони забезпечуватимуть окрім переважно соціальних потреб безпосередньо їхні індивідуальні потреби. З одного боку, це є позитивним фактором, коли людина відчуває себе індивідуумом у соціумі, його суб’єктом, а з іншого боку, суцільна індивідуалізація в розумінні ціннісно-соціального устрою

суспільства може призвести до трансформації таких колективних понять, як народ, етнос у бік їхньої демографізації, тобто як населення. Це є небезпечним чинником для збереження національної ідентичності, власного менталітету і етнічної стратифікації кожного суспільства” (стор. 437 дис).

Водночас у Положенні 13, винесеному на захист, Наталія Олександрівна все ж таки констатує, що індивідуалізація є позитивною динамікою в ціннісній картині світу, передовсім, українців. Зацитую: “одна з серйозних змін ціннісної свідомості українців, виявлена у результаті проведення експерименту, – це перехід від споглядального (східнослов'янського) типу культури до активно-діяльнісного (західноєвропейського) типу, ключовою ознакою якого є акцент на індивідуальних досягненнях особистості, на ЗНАЧИМОСТІ ролі окремого індивідуума в трансформації світоглядних національно-культурних парадигм. Індикаторами цих змін є асоціативні значення наданих реакцій українців на стимули “ІНТЕРЕС”, “ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРЕСУ” і “РЕЗУЛЬТАТ” в їх проєкції здебільшого на соціальні й індивідуальні потреби респондентів у кореляції з аксіоконцептами ІСТИНА і ДОБРО”.

Але, вочевидь, правильним застереженням авторки дисертації є те, що надмірна індивідуалізація може призвести знову до побудови культури особистості й певною мірою повернути соціум до тоталітаризму в лідерстві.

З усього мною сказаного, випливає, що подібні науково-експериментальні праці є на часі, бо вони досліджують динаміку цінностей і орієнтирів сучасних соціумів.

У зв'язку з цим поза сумнівом є те, що дисертація Н. О. Стефанової заслуговує на схвалення. Структура роботи є логічно підпорядкованою поставленій меті, у розділах успішно вирішуються наукові завдання. Виклад основних положень є чітким та прозорим, ілюструється доречними прикладами фактичного й експериментального матеріалу. Положення дисертації, які винесено на захист, впливають із логіки проведеної роботи та відтворюють послідовність викладу основних результатів та висновків.

Однак саме творчий, новаторський і міждисциплінарний характер рецензованого дослідження Н. О. Стефанової, а також гостра дискусійність, актуальність, наукова затребуваність порушеної у ньому проблематики дають підстави для міркувань, а подеколи і критичних роздумів щодо окремих позицій (деякі з них вже вище мною було зазначено), а ще спонукають висловити авторці деякі побажання щодо перспектив її подальших досліджень:

1. Докторська дисертація Н. О. Стефанової виконана на перетині чотирьох наукових парадигм сучасного мовознавства: лінгвокомпаративної, структурно-семіотичної, когнітивно-дискурсивної та холістично-синергетичної. Щодо заявленого принципу останньої парадигми, то його демонстрація в наукових конструктах на стор. 118, 119, хоча і є очевидною, проте коментар реалізації принципу холізму в аксіоконцептосферах дуже обмежений. Це, звичайно, можна пояснити посиленою увагою дисертантки до когнітивно-лінгвокомпаративних (діахронічних і синхронічних) і психолінгвістичних (асоціативних) характеристик значень імен досліджуваних ціннісних концептів. Проте, на мою суб'єктивну думку, слід було б детальніше зупинитися і на холістично-синергетичних особливостях кожної аксіоконцептосфери, зокрема на тому, в чому власне криється специфіка її змін, бо домінанти в різні доленосні періоди національних спільнот є різними, як досягається нерівновага в її континуумі, якими є точки біфуркації? тощо. Оскільки ціннісні концепти є її холістичними компонентами, то хотілося б почути відповідь, наскільки кожен аксіоконцепт є самоподібним до устрою цілого, тобто аксіоконцептосфери, як основної риси її синергетики тощо.

2. Дисертантка в методологічній частині дисертації повсякчасно аргументує переваги експериментальних методів над емпіричними. Тоді постає запитання, навіщо така надмірна увага приділяється в п. 2.3.1 емпіричним методам, їх класифікації тощо. Викликає зауваження і формулювання цього параграфу, бо потребує пояснення, чи є емпіричне спостереження основним інструментом психолінгвістичного методу.

Якщо так, то хотілося б отримати коментар, в якому типі експерименту як методики цього методу воно має місце: у вільному, спрямованому чи ланцюговому?

3. Також хочу звернути увагу Наталії Олександрівни на те, що, демонструючи експланаторну науково-дослідницьку вправність у роботі з етимологічним матеріалом, слід обов'язково дотримуватися традиції, яка склалася у цій сфері в частині обов'язкової паспортизації етимологічних коментарів. Третій розділ дисертації, де йде науковий коментар генетичного матеріалу до реконструйованих етимонів не завжди має відповідні посилання (наприклад, на стор 231, авторка, коментуючи семантику “порядку і гармонії”, яку вона синкретично пов'язує з семантикою “віри, довіри”, відсилає до реконструйованих значень і.-є кореня **dreu*, від якого походять пруськ. *drumit* “вірити”, *drumi* “віра”, лат. *credēre* “вірити”, а також імовірно із санскр. *dhruva* – “твердий” (як дерево), “постійний”; санскр. *dru*, *daru* “дерево”, знову ж таки з англ. *tree* – “дерево, дерево”; гр. *δρυς* – “дуб”, проте не вказує джерело цих дериватів та їх фонеморфологічних зв'язків). І такі етимологічні коментарі є непоодинокими в цьому розділі.

4. Хочу також запитати у Наталії Олександрівни, з чим пов'язана гендерна диспропорція при відборі реципієнтів для опитування? І якщо вона таки є значущою, то навіщо тоді було робити акценти при характеристиці наданих відповідей, які належать чоловікам? І взагалі, на мою думку, цей критерій в такому разі слід було не враховувати, бо наскільки він є репрезентативним, очікую на відповідь шановної дисертантки.

5. Решту запитань було мною висловлено в тексті відгуку та в робочому порядку, серед яких наявні й огріхи комп'ютерного набору, деякі стилістичні поодинокі невірності.

6. Хочу запропонувати Наталії Олександрівни на перспективу провести разом із фахівцями з Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича подібний експеримент із представниками інших європейських народів, зокрема з німцями, що проживають на території Німеччини.

Зазначу, що критичні й дискусійні запитання не впливають на загальну високу оцінку виконаного наукового дослідження і не применшують наукової ваги рецензованої докторської праці, яка є новаторською, ретельно й творчо виконаною, авторка якої демонструє безсумнівну професійну й енциклопедичну ерудицію, чуття мовного матеріалу й належне вміння його аналізувати (передовсім сучасно опрацьовувати результати експерименту за допомогою комп'ютерних програм та систематизувати їх у відповідні таблиці, яких у 4 розділі дисертації понад 70) й осмислювати в рамках проголошеного нею нового напрямку *етносеміотричної лінгвоаксіології*.

Автореферат та публікації авторки повністю відбивають зміст дисертації. Виклад основних положень є чітким, логічним та експланаторно зваженим. На користь дисертантки свідчить широка апробація результатів дослідження: Н. О. Стефанова виступила з доповідями на *двадцяти п'яти* наукових заходах різних рівнів, серед яких – *один* міжнародний конгрес: “Trajectories 14-th World Congress of Semiotics” (Argentina, Buenos Aires, 9-13 September 2019) та *двадцять дві* міжнародні конференції. За результатами дисертації опубліковано *тридцять чотири* праці, одна з яких індексується в наукометричній базі *Web of Science*.

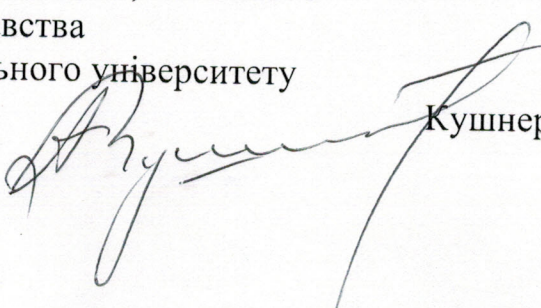
Теоретико-методологічна концепція дисертації Стефанової Н. О. спирається на потужний обсяг опрацьованої наукової літератури, а фактичний й експериментальний матеріал – на різноформатну лексикографічну базу.

Робота пройшла перевірку на антиплагіат і має високий відсоток оригінальності (понад 90%).

На підставі ретельного аналізу дисертації, тексту автореферату, фахових та інших публікацій, вважаю, що за своєю актуальністю, науковою новизною і практичним значенням одержаних результатів дисертація Стефанової Наталії Олександрівни “Етносеміотрична параметризація аксіоконцептосфер у британській та українській лінгвокультурах” є самостійним завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам “Порядку

присудження наукових ступенів”, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року), а її авторка – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальностей 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство, 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германського, загального
і порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Кушнерик В. І.

Підпис Кушнерик В. І. засвідчую
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
“ 25 ” 10 2007 р.

